

Szendró Dénes

ISASZEG ÉS A LENGYEL LÉGIÓ

Az 1848-49-es szabadságharc idején nem létezett önálló Lengyelország. Három részre osztott területét északon a Porosz Királyság, középen az Orosz Birodalom, míg délen az Osztrák Császárság bitorolta. A magyarok oldalán harcoló lengyel légiót elsősorban az osztrák fennhatóság alatt lévő Galiciából érkező nemesi származású értelmiségiek, egyetemi hallgatók, kisebb számban iparosok és polgárok alkották. Azt remélték, hogy a magyar forradalom lehetőséget nyújt hazájukban egy nagyszabású felkelés megteremtéséhez, országuk egyesítéséhez és függetlenségének kivívásához. Az ehhez szükséges haderő magját a magyar szabadságharcban összekovácsolódó lengyel légióban látták.

E mellett sok lengyel tiszt és katona döntött úgy, hogy az osztrák hadseregből megszökve átáll a magyarokhoz. A Grazban állomásozó Sándor-huszárok 1848. szeptember 30-án hazaszökő századát egy lengyel származású tizedes, Jan Stadnicki vezette. A galíciai Zbarazban állomásozó Vilmos- ezredből október 26-án átszökő legnagyobb egység, mintegy 200 huszár parancsnoka, a szintén lengyel születésű Lipoty Surmacki hadnagy volt, aki csapata élén Zsurmay Lipót néven a szabadságharc végére alezredesi rangig jutott. (Róluk mintázta Jókai Mór „A kőszívű ember fiai” című művében Baradlay Richárdot és századának történetét. A regény szerint Baradlay kapitány az isaszegi csata párbajában győzte le korábbi osztrák bajtársát és üldözőjét, Palvicz Ottó őrnagyot.) A szintén Galiciában, Zolkiew körzetében táborozó Coburg-huszárezredből október 30-án hazaszökő 95 huszár előljárója, Adam Poplawski főhadnagy is lengyel nemzetiségű volt.

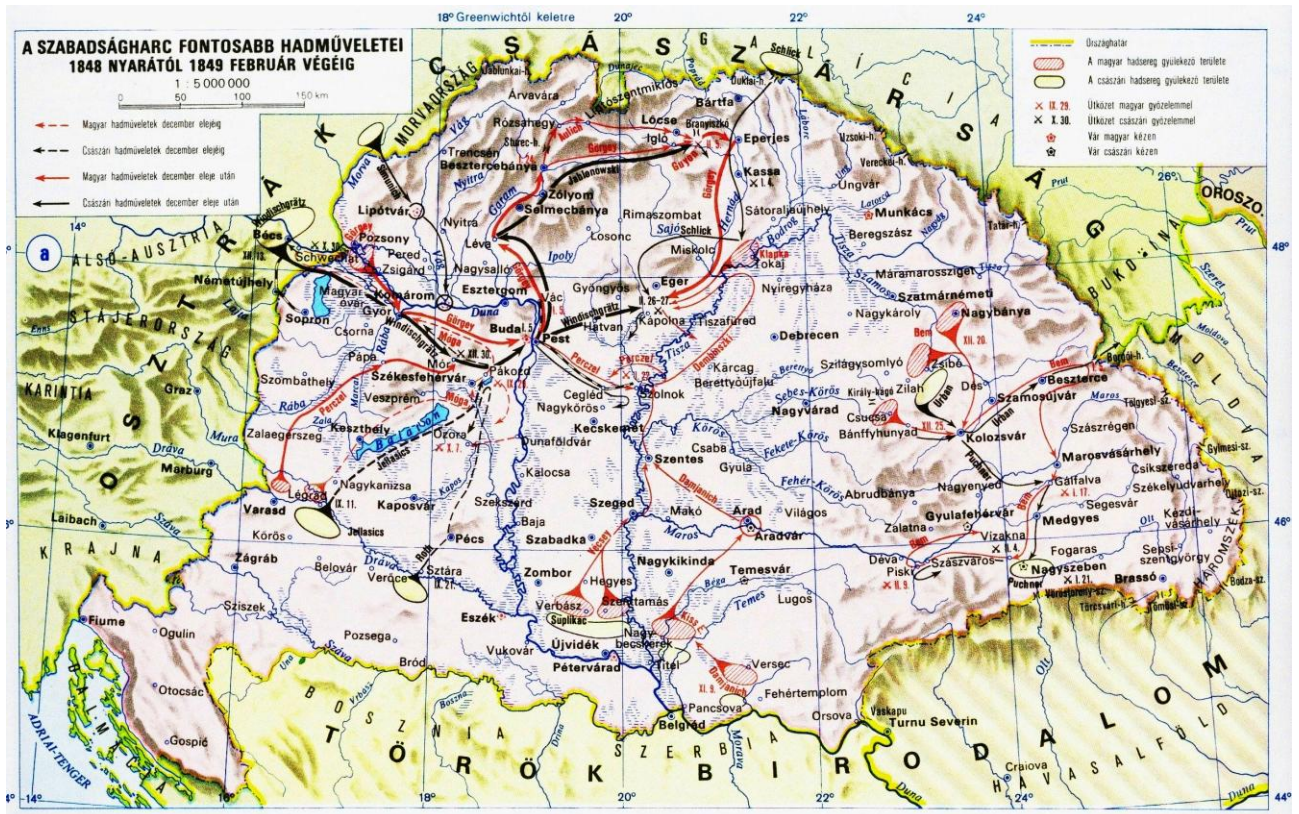
A légió szervezése Jerzy Bulharyn alezredes Kossuth Lajossal egyeztetett 1848. szeptemberi ötlete alapján indult meg. Októberben csatlakozott a lengyel vezetéshez Józef Wysocki (1809-1874), az 1830-31-es lengyel felkelés emigráns főhadnagya, a későbbi isaszegi csata hős ezredese, a Kossuth mellett végsőként, a világosi fegyverletétel után is kitartó, öt emigrációba követő lengyel tábornoka. A nagy létszámú légió felállítása azonban a november 3-án Magyarországra érkező Bem József tábornok kérésére elmaradt, mivel ő attól tartott, hogy az Miklós orosz cárnak az osztrákok oldalán való háborúba való beavatkozását idézné elő. Helyette kisebb lengyel egységek szervezésére került sor, amelyeket magyar csapatokhoz osztottak be.

Az 1848. november 25-iki pesti zászlószenteléssel létrejött alakulat 1. és 2. gyalogos százada Wysocki őrnagy vezetésével, december 4-én már hősiessen vett részt az aradi vár megrohanási kísérleténél, majd december 14-én a támadás visszavonulásának fedezésénél.

A lengyel alakulat 3. gyalogos, valamint a vadász és az ulánus (lovas) százada a Galiciából támadó Schlik altábornagy osztrák hadteste ellen szerveződő magyar seregbe került. December 11-én a Kassáról Miskolcra történő visszavonulás során a lengyelek Wladyslaw Tchórnicki ulánus őrnagy vezetésével a magyar ágyúk kimentésében jeleskedtek. A bárcai kocsmánál sortűzzel verték vissza az osztrák lovasrohamot, lelőve a támadó egység parancsnokát, Concorreggio őrnagyot is. Ugyanitt fogták el Schlik vezérkari főnökét, Scudier századost is.

A 4. gyalogos századot Győrbe vezényelték Görgey 28000 főnyi seregéhez, amely a december 16-án Magyarországra betörő Windisch-Gratz herceg és tábornagy 55000 fős osztrák hadseregének előnyomulását próbálta késleltetni.

Az 5. gyalogos század Jerzy Bulharyn alezredes vezetésével, aki hamarosan dandárparancsnok lett, Miskolcra került. Itt egy rövid ideig Henrik Rembowski őrnagy volt a lengyelek parancsnoka.

Idzikowsky őrnagy, aki lengyel egységével 1849. március végéig az I. magyar hadtestben szolgált, február 26-án négy gyalogos századdal, fél század lovassággal és fél üteg (3 ágyú) tüzérséggel Siroknál több órán késleltette Schlik altábornagy Pétervásár felől Kápolna irányába mozgó seregének előrsét. Idzikowsky a későbbiek során alezredesi rangot és dandárparancsnoki beosztást kapott.

Wysocki többszöri sürgetése nyomán – Kossuth engedélyével – 1849 márciusának közepén kezdődött el a lengyel csapatok összevonása. Az akkor ezredesi rangot kapott Wysocki a tavaszi hadjáratban, Damjanich III. hadtestében már egy hadosztályt vezethetett. Az összevont lengyel zászlóalj akkor öt gyalogos századból, egy vadász századból, egy ulánus századból és fél üteg (3 ágyú) tüzérségből állt. A gyalogság és a tüzérség Damjanich III. hadtestében Kiss Pál alezredes dandárjához, míg az ulánus lovasság Nagysándor ezredes hadosztályában Kaszony ezredes lovasdandárjához tartozott. A lengyel gyalogosok parancsnoka Ignacy Czernik őrnagy, a lovasságé Poninsky őrnagy, a tüzéreké pedig Bentkowski hadnagy volt. Fennmaradt még Hipolit Zolkovszki, Andrzej Grotowski, Józef Jagmin, Konstanty Matczyniski, Franciszek Horodinsky századosok neve is az utókor számára.

1849. április 4-én, a tápióbicskei csatában Jellasics horvát bán seregének utóvédje gyilkos golyózáppal fogadta Aulich tábornok előrenyomuló I. hadtestét. A Tápió-patak hídján rendezetlenül menekülő honvédek a katasztrófától a megérkező Damjanich tábornok III. hadtestének Wysocki-hadosztálya mentette meg, amely szuronyrohammal kelt át a hídon, győzelemre fordítva a csata sorsát.

Az 1849. április 6-iki isaszegi csata sikeréhez nagyban hozzájárult a lengyel zászlóalj is, amely a mai református templom környékén felállított magyar ágyúkat védte kitartó hősiességgel a Gödöllő és a Rákos-patak irányából folyamatosan támadó osztrák túlerővel szemben.

A tavaszi hadjáratban mutatott hősiességéért Wysockit 1849 májusában Kossuth tábornokká léptette elő és kinevezte a Miskolcon megalakuló, most már hivatalosan is minden lengyel csapatot egyesítő légió főparancsnokává. 1849 márciusától ugyanis több új lengyel egység szerveződött s csatlakozott a korábbi zászlóaljhoz. Hajdúnánáson a 2. gyalogos zászlóalj, Nyíregyházán a 2. ulánus ezred, Hajdúszoboszlón egy további ulánus század, Debrecenben pedig egy félütegnyi (3 ágyúból álló) tüzérség jött létre. Létrehozták még Miskolcon a 3. gyalogos zászlóaljat, valamint megszervezték egy lovas félütegnyi tüzérséget és egy utász szakaszt is. A lengyelek összlétszáma így mintegy 2400 fő katonára tehető.

A légió katonái Wysocki tábornok 17000 fős magyar hadtestében 1849 júniusának közepétől az ország északi határától Kassa felé benyomuló Paszkevics herceg és tábornagy orosz hadserege ellen harcoltak, majd júliustól a Szegednél összpontosított magyar hadseregben Haynau tábornag osztrák túlerejével szálltak szembe. Utolsó ténykedésükként augusztus 13-tól Karánsebes és Orsova között a Dunán átkelő, török emigrációba menekülőket fedezték az olasz légióval együtt. 1849. augusztus 18. és 20. között már csak 850 megmaradt lengyel légiós jutott át a magyar-török határon, felvállalva és megtapasztalva a számkivetettek keserű kenyeret.

Erdélyben Bem tábornok is szervezett egy lengyel légiót Antoni Piotrowski ezredes és Józef Woroniecki őrnagy vezetésével. Közülük 1849 nyarán egy gyalogos zászlóalj és két ulánus század harcolt a többszörös túlerőben lévő orosz hadsereggel szemben. E légió 1000 katonájának csaknem fele csatában esett el, míg a többieknek a hadifogság kényszermunkájának nehéz és szomorú sorsa jutott.

Az Isaszegen harcolt lengyel hősök emlékét a csatában elesett ismeretlen lengyel kapitány Katona-parlagon, az egykori sebkötöző helyen lévő sírja őrzi.

Isaszegen 1972. szeptember 24. és október 1. között rendezték meg a Magyar-Lengyel Történelmi Napokat a Múzeumbartók Köre kezdeményezésére. A Községháza (ma már Városháza) és az isaszegi csata 100. évére épült református „Szabadságtörekvések Emléktemploma” homlokzatára elhelyezett emléktáblák Lengyelországban készültek és a lengyel kormány ajándékként, a lengyel Minisztertanács Hivatalának akkori elnökének, Janusz Wiczorek miniszternek és Domszky Pálnak, a magyar-lengyel kapcsolatok kutatójának közreműködésével kerültek Isaszegre, s 1972. szeptember 24-én felavatásra.

A református templomnál történt táblaavatásról készült fényképen dr. Dürr Sándor az Isaszegi Múzeumbartók Köre akkori elnöke, az ünnepi beszédet mondó Kerekes Zoltán hadtörténész alezredes, Tadeusz Hanuszek lengyel nagykövet, Jerzy Zieliński követtanácsos, későbbi nagykövet, Csicsay Iván a Pest Megyei Tanács elnökhelyettese, dr. Süpek Zoltán a Gödöllői Járási Hivatal elnöke és Bodrogi András az Isaszeg Nagyközségi Tanács elnöke látható.

Ettől kezdve váltak rendszeressé a református „Szabadságtörekvések Emléktemplománál” és a Községházánál (2008-tól már a Városházánál) évenként megrendezésre kerülő magyar-lengyel koszorúzások és ünnepek az isaszegi csata napja alkalmával.

József Wysocki tábornokra a lengyel légió zászlószentelésének helyén, a budapesti Nemzeti Múzeum kertjében, 1976. november 26-án katonai tiszteletadással felállított mellszobor emlékeztet. A mellszobor a Lengyel Minisztertanács ajándéka, a talapzat pedig Budapest Főváros adománya. A szobor Hanna Danilewicz varsói szobrászművész alkotása. A szobor felirata: "JÓZSEF WYSOCKI (1809-1874) Lengyel szabadságharcos, honvéd tábornok emlékére, aki 1848-49-ben a szabadságharc lengyel légiójának parancsnoka volt". A talapzat hátsó oldalán a csatahelyek felsorolása található, köztük Isaszeg is. Az emlékmű létrejötte is Isaszeghez kötődik, hiszen annak kezdeményezője – a Magyarországi Bem József Lengyel Kulturális Egyesülettel karöltve – az Isaszegi Múzeumbarátok Köre volt.

A fotó 1976-ban, a budapesti Nemzeti Múzeum kertjében a Wysocki-emlékmű avatását követően készült. A szobor két oldalán a felállítását kezdeményezők, név szerint Kohánszky István, a Magyarországi Bem József Lengyel Kulturális Egyesület Történelmi Emlékbizottságának vezetője; Pabiniak Henryk, a Magyarországi Bem József Lengyel Kulturális Egyesület elnöke; Szathmáry Zoltán, az Isaszegi Falumúzeum vezetője és dr. Dürr Sándor, az Isaszegi Múzeumbarátok Köre elnökségi tagja állnak.

Az 1849. április 6-iki „Isaszegi csata” évfordulóinak előestéjén a református „Szabadságtörekvések Emléktemplomában” évenként kerülnek megrendezésre a koszorúzással egybekötött ünnepségek. A 2007. április 5-én megtartott emlékeztetést jelenlétével megtisztelte Joanna Stempinska asszony, a Lengyel Köztársaság budapesti rendkívüli és meghatalmazott nagykövete is, aki a jobb oldali fotón balról a második helyen látható.

